

УДК 338.2

К. В. Беда,
аспірант 3-го року, ХНУ імені В.Н. Каразіна

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ КРАЇН СВІТУ

E. Beda,
PhD student, V.N. Karazin KNU

THE ANALYSIS OF INDICATORS OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT IN UKRAINE
AND OTHER COUNTRIES

У статті розглядається соціально-економічний розвиток України. Проаналізовано фактори екзогенного та ендогенного характеру, що впливають на розвиток країни. Встановлено взаємозв'язок показників соціально-економічного розвитку та залежність даних показників від часу. Розглянуто показники соціально-економічного розвитку для інших країн світу та надано рекомендації щодо можливого розширення їх переліку.

The article deals with the socio-economic development of Ukraine. Moreover, factors exogenous and endogenous nature which affecting the development of the country were analysed. The relationship between indicators of socio-economic development was established and the dependence of these parameters on time was detected as well. In the paper was considered the socio-economic development of other countries and were given recommendations of possible expansion of the their list.

Ключові слова: країни Вишеградської групи, розвиток, євроінтеграція, донори з міжнародної офіційної допомоги з метою розвитку, Східне Партнерство.

Key words: Visegrad countries, development, European integration, international donors of official development assistance, the Eastern Partnership.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У процесі подальшого становлення України залишаються актуальними питання оцінювання та пошуків її соціально-економічного розвитку. Соціально-економічний розвиток оцінюється за допомогою показників соціально-економічного розвитку. У свою чергу, рівень соціально-економічних показників характеризує ефективність державного управління та регулювання економіки. Необхідно зауважити, що економічний розвиток є основою для соціального та демографічного розвитку. Тобто без економічного розвитку країни майже неможливий будь-який інший її розвиток. У сучасній науковій літературі набагато більше уваги приділено питанням розвитку регіонів, проте, розвиток у масштабах країни досліджується не так активно. Тому постає декілька проблем для подальшого дослідження. Так, по-перше, необхідно охарактеризувати динаміку основних показників соціально-економічного розвитку, простежити їх взаємозалежність та їх залежність від часу. По-друге, зробити пропозиції щодо необхідності розширення переліку показників розвитку, використовуючи досвід інших країн світу. По-третє, зробити висновок щодо загального стану соціально-економічного розвитку України.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ ОСТАННІХ РОКІВ

Питанню соціально-економічного розвитку України приділено багато уваги науковцями України та інших країн. Саме рівень соціально-економічного розвитку як складова сукупності показників може бути абсолютною мірою виміру розвитку країни світу, через яку вони можуть бути зіставлені між собою. Стратегія економічного та соціального розвитку окремих регіонів України широко висвітлена в нормативно-правових актах держави. Питання економічної теорії, макроекономіки широко дослідженні: В.Д. Базиловичем, В.Г. Бодровим, С.В. Мочерним, К.Т. Кравченко, В.С. Савчуком та іншими. Економічне зростання та економічний розвиток, джерела та фактори економічного зростання досліджені такими вченими, як О.А. Гейман, В. Геєць, М.І. Небава, В. Кредисов, В. Крупа, В.П. Кудряшов, А. Ревенко. Соціальний розвиток регіонів та країни в рамках державного регулювання, досліджено такими вченими, як Н.О. Завадська, О.І. Омельченко О.М. Тищенко. Проте ряд питань ще залишається невирішеними. А саме: які показники соціально-економічного розвитку є найбільш репрезентативними для подальшого аналізу. Крім того, залишається відкритим

питання процедури затвердження та впровадження нових показників у державних національних та цільових програмах для поліпшення рівня соціально-економічного розвитку України.

МЕТА СТАТТІ

Цілями статті є:

- визначити основні показники соціально-економічного розвитку для України;
- простежити взаємозв'язок показників між собою та їх залежність від часу;
- визначити можливі напрямки удосконалення переліку показників розвитку;
- встановити загальний рівень соціально-економічного розвитку України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Перед тим як визначити основні показники соціально-економічного розвитку України доречно розглянути стан сучасного розвитку країни. Так, у Аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України на 2013—2014 роки зазначається, що незважаючи на нестабільність зовнішнього попиту та складні процеси адаптації вітчизняних суб'єктів господарювання до підвищених цін на природний газ, модель розвитку економіки, яка сформувалася у посткризовий період, характеризується достатньо потужним потенціалом ендегенного зростання. Тобто мова йде про зростання та розвиток економіки за рахунок внутрішніх факторів. Даний розвиток полягає у стабільному збільшенні ємності внутрішнього ринку завдяки постійному зростанні споживчого попиту. Збільшення доходів населення при збереженні існуючих тенденцій щодо схильності домогосподарств до споживання є ключовою економічною передумовою розвитку внутрішнього ринку. Проте важко казати про збільшення доходів населення у ході девальвації національної валюти. Тому розвиток за рахунок внутрішніх факторів вбачається суперечливим. Крім того, на думку науковців, адекватне зростання пропозиції вітчизняних суб'єктів господарювання для задоволення зростаючих потреб споживачів повинно супроводжуватися створенням відповідного інституційного середовища. На нашу думку, в даному напрямі Україні також бракує розвитку. За відсутності рішучих заходів щодо радикального покращання бізнес-клімату, сформований потенціал ендегенного зростання залишатиметься нереалізованим та призведе до продовження зростання частки імпорту на вітчизняному внутрішньому ринку [1].

Серед основних зовнішніх умов або екзогенних факторів розвитку економіки України слід виділити наступні:

— Розвиток світової економіки відбуватиметься в умовах сповільнення економічної активності Китаю, також під впливом високого ступеня невизначеності щодо перспектив подолання кризових явищ у зоні євро, збільшення загальної напруженості у світі, нового витку протистояння Росії та Америки.

— Обережність іноземних компаній щодо інвестиційних проектів з огляду на високий ступінь ризику неотримання запланованого прибутку стимулюватиме виведення європейськими банками капіталів з України та буде стримувати зростання інвестицій.

— Прогнозується повільне відновлення світового попиту та збереження низького рівня цін на метали, що, в свою чергу, стримуватиме зростання вітчизняного експорту. Продовження напруженості у Донецькому регіоні та тенденцій скорочення вітчизняних виробництв призведуть до збільшення обсягів імпорту. Це означає рекордно низьке сальдо рахунку поточних операцій платіжного балансу.

— Слабка світова економічна активність та бажання Западу економічним шляхом натиснути на Росію стримуватимуть зростання попиту на нафту, що при одночасному нарощенні добування нафти в Саудівській Аравії, Кувейті, припиненні імабрга на експорт іранської нафти, позначиться на зменшенні рівня світових цін на нафту (можливо до 50 дол. США за барель [2]) та, як наслідок, нестабільність на біржових площадках світу.

— Коливання курсу гривні в наслідок загострення воєнного конфлікту на сході країни.

Внутрішні умови:

— Загальна стагнація економіки, високий політичний ризик у країні та дорогі грошові ресурси стримуватимуть зростання кредитного портфелю банківської системи. Відсутність платоспроможних позичальників та збереження жорстких умов отримання кредитів призведуть до продовження тенденції обмеження інвестиційної активності підприємств та, як наслідок, скорочення кількості підприємств малого та середнього бізнесу.

— Зношеність основних фондів, обмеженість у використанні сучасних технологій та низький рівень виробничої ефективності стримують зміни структури вітчизняного експорту.

— Повільна адаптація вітчизняної економіки до підвищення цін на імпортований природний газ та недостатньо інтенсивні процеси запровадження енергозберігаючих технологій, особливо у сфері ЖКГ, негативно позначатимуться на рентабельності видів промислової діяльності з високим рівнем залежності від цін на газ.

— Суттєве підвищення тарифів на послуги ЖКГ як наслідок виконання умов МВФ стосовно надання кредитних коштів прискорюють інфляційні процеси та негативно впливають на купівельну спроможність населення.

— Постійне зменшення золотовалютних резервів, які на даний час є рекордно низькими, у разі нарощування девальваційних тенденцій не дозволить підтримати курс національної валюти.

— Накопичення як зовнішніх, так і внутрішніх боргових зобов'язань разом з неможливістю розрахуватися за ними без нових запозичень створюють загрозливу ситуацію у короткостроковій та середньостроковій перспективі. У вересні 2014 року Україна отримала другий транш від Міжнародного валютного фонду за програмою stand by у розмірі 1,39 млрд дол. [3]. Тобто країна продовжує збільшувати обсяг зовнішньої заборгованості.

У разі припинення воєнного конфлікту на сході України, відновлення роботи підприємств даного регіону, помірному відновленню економік країн зони євро, підвищення світових цін на метали, зниження цін на енергоносії, покращання торговельного балансу за рахунок проведення поступової девальвації, зниження ставок за кредитами для реального сектору економіки можна очікувати оптимістичного сценарію розвитку країни. Проте зараз даний сценарій вбачається неможливим та нереалістичним. Тому на нашу думку, треба очікувати подальшого погіршення умов для соціально-економічного розвитку України.

Наступним етапом дослідження нами було проаналізовано динаміку 10 основних показників соціально-економічного розвитку України з 2001 по 2013 роки, які визначені та розраховуються Державною службою статистики України [4]. Серед показників присутні наступні: 1) обсяг реалізованої промислової продукції за рік; 2) обсяг продукції сільськогосподарства за рік; 3) обсяг виконаних будівельних робіт за рік; 4) заборгованість із виплати заробітної плати — всього за рік; 5) середня місячна плата одного працівника (номінальна) на протязі року; 6) кількість зареєстрованих безробітних на кінець року; 7) вантажооборот; 8) пасажирооборот; 9) експорт товарів за рік; 10) імпорт товарів за рік.

У нашому дослідженні для аналізу показники були розділені на три групи (табл. 1).

Таблиця 1. Показники соціально-економічного розвитку України за групами

Група	Показники
I група	обсяг реалізованої промислової продукції за рік; обсяг продукції сільського господарства за рік; обсяг виконаних будівельних робіт за рік
II група	заборгованість із виплати заробітної плати – всього за рік; середня місячна плата одного працівника (номінальна) на протязі року; кількість зареєстрованих безробітних на кінець року
III група	вантажооборот; пасажирооборот; експорт товарів за рік; імпорт товарів за рік

Джерело: складено автором.

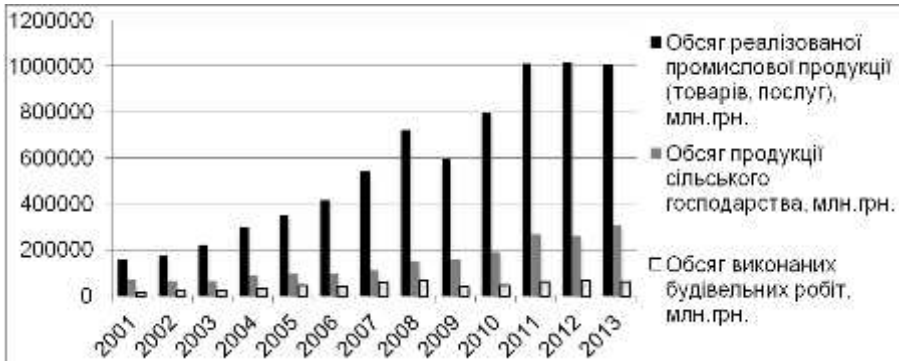

Рис. 1. Динаміка першої групи показників у 2001–2013 роках

Джерело: побудовано автором.

На рисунку 1 зображено динаміку першої групи показників, а саме обсягу реалізованої промислової продукції, обсягу продукції сільського господарства, обсягу виконаних будівельних робіт. Загальний тренд свідчить про значне зростання усіх трьох перших показників. Так, обсяг реалізованої промислової продукції у абсолютних величинах склав на кінець 2013 року 1006280 млн грн., та збільшився у 6.5 разів порівняно з 2001 роком. Обсяг реалізованої продукції сільського господарства у абсолютних величинах склав на кінець 2013 року 308100 млн грн., та збільшився у 4.7 рази порівняно з 2001 роком. Обсяг виконаних будівельних робіт у абсолютних величинах склав на кінець 2013 року 58879 млн грн., та зріс майже у 4 рази порівняно з 2001 роком. Періодом значного спаду є 2009 рік, це може бути пов'язано з фінансовою кризою 2008—2009 років, а також 2013 рік охарактеризувався невеликим спадом в динаміці розглянутих показників, що може бути пов'язано з загальною економічною напруженістю у світі та політичною нестабільністю в країні.

зації ситуації та нормалізації економічного клімату в країні. Взагалі, рівень заборгованості з виплати заробітної плати зменшився у три рази у 2013 році порівняно з відповідним показником 2001 року. Показник кількості зареєстрованих безробітних схожий за динамікою та властивостями його динаміки з попереднім показником. З 2001 року по 2009 рік показник впав майже у два рази та знаходиться в районі 500 тисяч осіб.

На рисунку 3 зображена динаміка таких показників, як імпорт товарів, експорт товарів, вантажооборот, пасажирооборот. Показник експорту товарів склав у 2013 році 57433 млн дол. США та збільшився майже у 4 рази порівняно з відповідним значенням за 2001 рік. Показник імпорту товарів склав у 2013 році 70039 млн дол.США та виріс майже у 5 разів порівняно з 2001 роком. Сальдо поточного рахунку України з 2005 року є від'ємним, тобто рівень імпорту товарів перевищує рівень експорту, що підтверджується також більшими темпами зростання імпорту товарів порівня-

На рисунку 2 представлено динаміку наступної групи показників: заборгованість із виплати заробітної плати, кількість зареєстрованих безробітних, номінальна середня місячна плата одного працівника. Як можна побачити, експоненційне зростання протягом 2001—2013 років демонструє показник середньої заробітної плати, який зріс майже у 16 разів та досяг рівня у 3324 грн. у 2013 році. Рівень заборгованості з виплати заробітної плати чітко відображає у своїй динаміці кореляцію з економічною нестабільністю в країні: він зростає з її збільшенням, зменшується при стабілі-

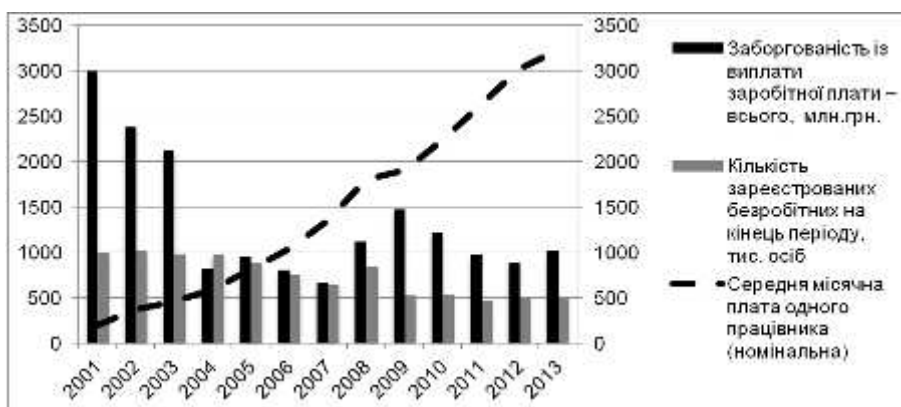

Рис. 2. Динаміка другої групи показників за 2001–2013 роки

Джерело: побудовано автором.

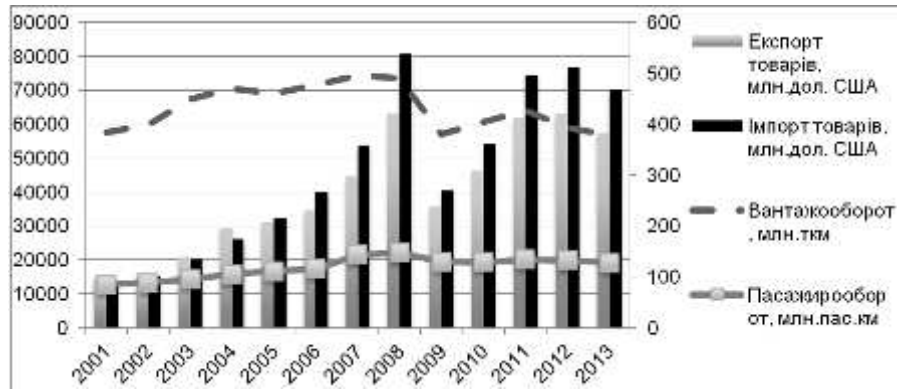

Рис. 3. Динаміка третьої групи показників 2001–2013 роки

Джерело: побудовано автором.

но з експортом товарів. На нашу думку, показник вантажообороту тісно пов'язаний з показниками імпорту та експорту товарів. Максимальне значення вантажообороту було у 2007 році та складало 496 млн тис. км, що може свідчить про те, що на цей рік припадав найбільший пік економічної активності в Україні за останні 10 років. Взагалі у 2013 році відбулось помітне скорочення вантажообороту в країні. Так, даний показник у 2013 році був менший ніж у 2001 році. Рівень пасажирообороту зріс у 2013 році у 1,5 рази порівняно з 2001 роком. На 2007 рік припадає найбільший рівень пасажирообороту на рівні 128 млн пас. км, що підтверджує думку щодо піку економічної активності у 2007 році. З 2009

року показник є приблизно стабільним та коливається на рівні 130 млн пас. км.

Нами побудовано кореляційну матрицю між показниками або їх взаємозалежність. Так, значення кореляції високі майже для всіх величин, вони коливаються від 0,5 до 1, що свідчить про високу взаємозалежність між величинами. Це говорить про те, що соціально-економічний розвиток та його показники є елементами соціально-економічної системи. Як і в будь-якій системі, її показники залежні один від одного. Тому дані результати підтверджують необхідність розгляду соціально-економічного розвитку за допомогою системного підходу. Найбільша кореляція є між показником

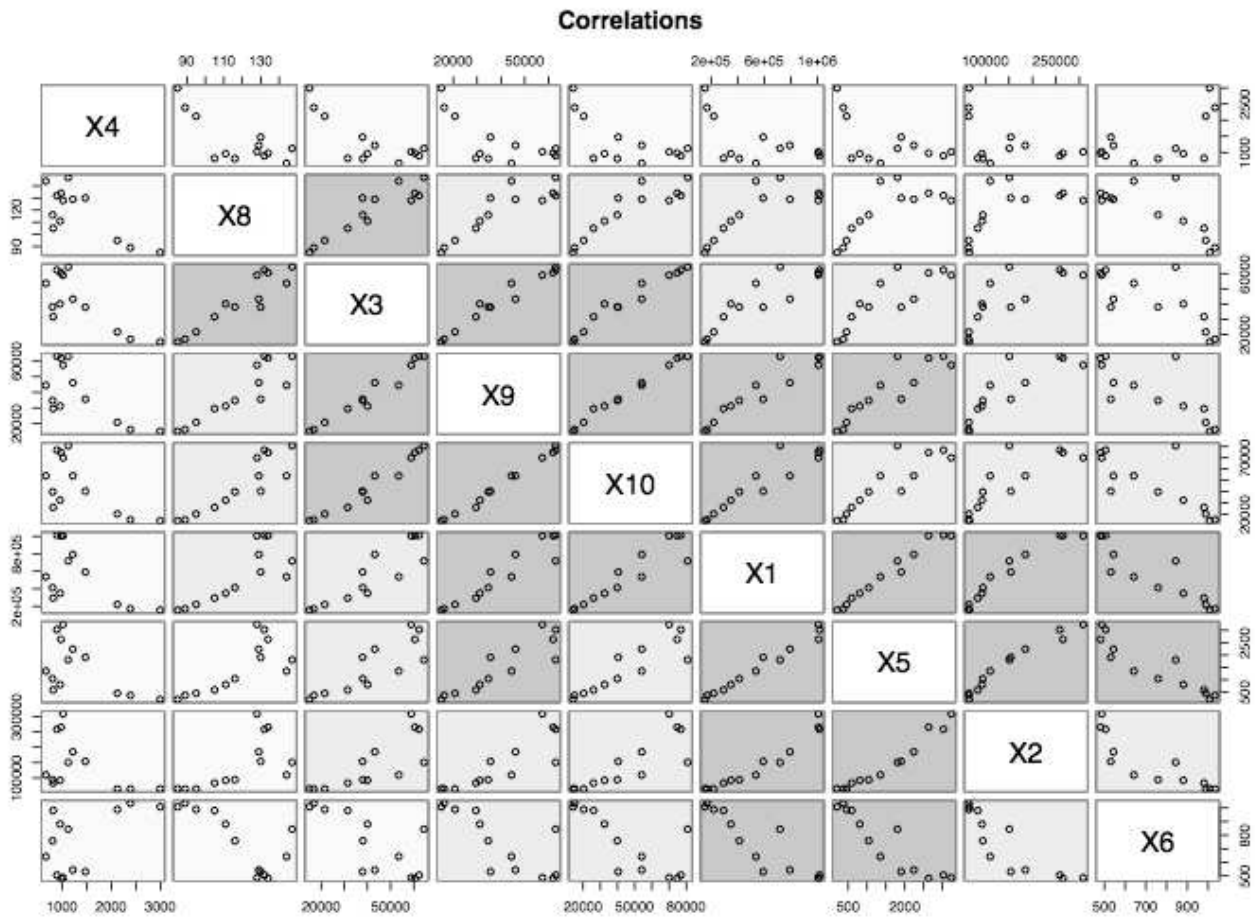

Рис. 4. Кореляційний плот показників соціально-економічного розвитку України у 2001–2013 роках

Джерело: побудовано автором.

обсягу продукції сільського господарства та показником обсягу реалізованої промислової продукції (0,964). Крім того, від'ємна кореляція показників між собою. Так, показник заборгованості з виплати заробітної плати негативно корелює з усіма іншими показниками окрім показника рівня зареєстрованих безробітних. Негативна кореляція говорить про те, що збільшення одного показника призводить до зменшення іншого. Цікавим є кореляційний ряд для показника вантажообороту, який має від'ємну кореляцію з такими показниками як обсяг реалізованої промислової продукції, обсяг реалізованої сільськогосподарської продукції, заборгованість із виплати заробітної плати, середня місячна плата одного працівника. На нашу думку, негативна кореляція повинна бути присутня лише для показника заборгованості із виплати заробітної плати. Крім того, спостерігається майже відсутня кореляція показнику вантажообороту з обсягом імпортованих та експортованих товарів. Залишається відкритим питання, від яких параметрів залежить рівень вантажообороту. На нашу думку, даний показник не потрібно розглядати як показник соціально-економічного розвитку країни, тому що він не є елементом даної системи показників.

На рисунку 4 представлена кореляція показників соціально-економічного розвитку за виключенням показнику вантажообороту. Більш інтенсивний колір на рисунку свідчить про більш тісний зв'язок між показниками.

В ході аналізу встановлено динаміку, взаємозалежність показників та їх залежність від часу. Проте, на нашу думку, доречно розширити їх перелік. Так цікавим прикладом є перелік показників, що виділяє система Блумберг для аналізу соціально-економічного розвитку країн світу. Блумберг не має єдиної класифікації для усіх країн. Нами згрупувано у таблицю 2 різні показники розвитку країн. Так, серед даних країн: Америка, Франція, Германия, Польша, Болгарія, Японія, Китай та Україна. Для України Блумберг виділяє показників ведення бізнесу для визначення соціально-економічного розвитку.

На нашу думку, використовуючи досвід інших країн, було б доречним до групи показників соціально-економічного розвитку, що розраховуються Державиною службою статистики України, додати наступні: 1) показники ведення бізнесу; 2) економічний індикатор настроїв населення; 3) показники споживчого попиту населення.

ВИСНОВКИ

Україна знаходиться на шляху соціально-економічного розвитку, проте, існує багато завад його прискоренню та досягненню відчутних результатів для населення країни, що повинно позначитись, у кінцевому рахунку, покращенням загального рівня життя. Визначення показників соціально-економічного розвитку є важливим для встановлення об'єктивного рівня розвитку країни та в подальшому напрямків удосконалення соціально-економічної системи держави через затвердження та впровадження державних програм.

Література:

1. Щодо тенденцій розвитку економіки України у 2013—2014 роках [Електронне видання] // Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1109/>
2. Нафта може знецінитися до \$50 через щедрі поставання з Росії [Електронне видання] // Агенція новин IPress.ua. — Режим доступу до ресурсу: http://ipress.ua/news/nafta_mozhe_znetsinytysya_do_50_cherez_shchedri

Таблиця 2. Показники соціально-економічного розвитку країн світу

Країна	Показники
США	Показники ведення бізнесу: 15 індексів; Основні індикатори: LEI YOY індекс та 6 параметрів; Споживчий попит: 5 індексів
Франція	Показники ведення бізнесу: 1 індекс за галузями та 5 індексів управління закупівлями та 1 індекс умов ведення бізнесу; Основні індикатори: 1 індекс; Споживчий попит: 1 індекс; Економічний індикатор настроїв: 1 індекс
Германія	Показники ведення бізнесу: 3 індекси; Основні індикатори: 1 індекс; Споживчий попит: 6 індексів; Економічний індикатор настроїв: 1 індекс
Польша	Показники ведення бізнесу: 1 індекс; Основні індикатори: 1 індекс; Споживчий попит: 3 індекси; Економічний індикатор настроїв: 1 індекс
Болгарія	Показники ведення бізнесу: 8 індексів; Споживчий попит: 10 індексів; Економічний індикатор настроїв: 1 індекс
Японія	Показники ведення бізнесу: 8 індексів; Основні індикатори: 7 індексів; Споживчий попит: 13 індексів
Китай	Показники ведення бізнесу: 2 індекси та підіндекси; Основні індикатори: 1 індекс; Споживчий попит: 3 індекси
Україна	Показники ведення бізнесу: 11 індексів (фінансові умови)

Джерело: складено автором за даними Блумберг [5].

ri_postachannya_z_rossii_3678.html

3. Україна отримала другий транш від МВФ обсягом 1,4 млрд дол. США [Електронне видання] // Агенція новин УНІАН. — Режим доступу до ресурсу: <http://economics.unian.ua/finance/959258-ukrajina-otrimala-drugiy-tranzh-vid-mvf-obsyagom-14-mlrd.html>

4. Основні показники соціально-економічного розвитку України у 2001—2013 роках [Електронне видання] // Державна служба статистики. — Режим доступу до ресурсу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2013/mp/op/op_u/op0113_u.htm

5. Показники соціально-економічного розвитку країн світу [Електронний термінал] // Блумберг. — Режим доступу: термінал Блумберг.

References:

1. National Institute for Strategic Studies (2014), "As for trends trends of economic development of Ukraine in the years 2013—2014. Analytical note", available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1109/> (Accessed 20 September 2014).
2. IPress.ua (2012), "AOil may depreciate to \$ 50 through the generous supply from Russia", available at: http://ipress.ua/news/nafta_mozhe_znetsinytysya_do_50_cherez_shchedri_postachannya_z_rossii_3678.html (Accessed 20 September 2014).
3. UNIAN (2014), "Ukraine received the second tranche from the IMF worth \$ 1.4 billion", available at: <http://economics.unian.ua/finance/959258-ukrajina-otrimala-drugiy-tranzh-vid-mvf-obsyagom-14-mlrd.html> (Accessed 20 September 2014).
4. State Statistics Committee of Ukraine (2014), "Main indicators of social and economic development of Ukraine in 2001—2013 years", available at: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2013/mp/op/op_u/op0113_u.htm (Accessed 20 September 2014).
5. Bloomberg (2014), "Indicators of socio-economic development of countries of the world", available at: <http://www.bloomberg.com/professional/> (Accessed 20 September 2014).

Стаття надійшла до редакції 18.09.2014 р.